

для дітей, що досягалося за допомогою різноманітних загадок, ребусів, головоломок, віршів, пісень тощо.

4. Самостійна робота учнів, яка передбачала спостереження за об'єктами показу, виконання різноманітних завдань, збір нового матеріалу тощо.

5. Узагальнююча бесіда, під час якої учні та вчитель обговорювали результати екскурсії та формували висновки. На цьому етапі вчитель також оцінював виконані учнями завдання, міг порекомендувати додаткову літературу по темі екскурсії, давав домашнє завдання та ін. [6].

Тож, як можна побачити, план проведення шкільної екскурсії у другій половині ХХ ст. фактично нічим не відрізнявся від сучасного, проте, варто зауважити, що на той момент все ж більше приділяли уваги цікавості матеріалу, підготовці до екскурсії та розробці різноманітних завдань для дітей, що робило її цікавим та методично продуманим заняттям.

Таким чином, шкільна екскурсія була та залишається прекрасною альтернативою звичайному уроку у контексті здобуття нових знань. А застосовуючи досвід педагогів щодо проведення екскурсій у другій половині ХХ ст. можна зробити подібні заходи більш продуманими, цікавими та спрямованими на формування жаги до знань.

Список використаних джерел

1. Брижак Н. Ю. Красзнавча та туристична робота : курс лекцій для студентів педагогічного факультету, які навчаються на спеціальності «Початкова освіта». Мукачево : МДУ, 2012. 116 с.
2. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
3. Мусінова Л. П. Екскурсія як форма організації просвітительської діяльності. *Вісник НУБіП України. Педагогічні науки*. 2020. № 1(30). С. 259 – 267.
4. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг : навчально-методичний посібник. Одеса : Астропринт, 2011. – 216 с.
5. Сливчак Н. Є. Екскурсійна діяльність в школі. *Географія та туризм*. 2010. С. 37 – 38.
6. Смолянюк Н. М. Проведення екскурсій з природознавства в початковій школі (70 – 90-ті рр. ХХ ст.). *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-08/08smstc.pdf>.

Марина КАУНОВА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В 20-30 РОКАХ ХХ СТ.

У «Національній доктрині розвитку освіти в Україні в ХХІ столітті» зазначається, що освіта є запорукою майбутнього нашої країни, важливою складовою її національної безпеки. Від рівня освіченості і культури суспільства залежить майбутнє кожної держави. Стан розвитку освіти в країні є показником якості життя суспільства: саме держава визначає потенціал освітніх змін і напрямок її розвитку в контексті цивілізаційних процесів. Кожне суспільство відтворює себе через систему освіти, передаючи наступним поколінням набутий досвід соціально-економічного та духовно-культурного буття.

Зараз, як і сто років тому, перед нашою країною постає завдання реформування вищої освіти. Наразі освіта України потребує наявності поліфункціонального креативного вчителя, який може здійснювати освітній процес на основі інноваційної

діяльності. Професійна підготовка майбутніх працівників освіти не може бути якісною без урахування значущості історичного педагогічного знання: пізнання особливостей розвитку педагогічної освіти в Україні, визначення суспільних функцій освітніх явищ у різні історичні періоди, аналіз і оцінка педагогічних поглядів видатних учених і педагогів в історичній ретроспективі, їх актуальності для сьогодення виступає тим фундаментом, на якому ґрунтується процес професіоналізації особистості.

Аналіз наукових джерел показує, що проблема історії розвитку педагогічної освіти в Україні була предметом наукового пошуку таких учених як В. Андрущенко, Л. Березівської, Л. Вовк, О. Дубасенюк, О. Котлярової, А. Кузьмінського, М. Левківського, О. Любар, О. Музиченко, О. Радул, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у виявленні особливостей розвитку педагогічної освіти в Україні у 20-30-х роках ХХ століття; визначенні актуальних ідей, положень щодо організації і функціонування педагогічної освіти в Україні в зазначений історичний період.

Змістовно-порівняльний аналіз наукових праць з історії розвитку нашої держави показує, що 20-30 роки ХХ століття – стрімкий період змін, в тому числі, в освіті, в системі підготовки фахівців, який характеризується розробкою нових підходів, які часто залежали від політичної системи того часу. Освіта народу була одним із провідних завдань усіх українських урядів 1917-1920 рр. – Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, більшовиків. Усі вони прагнули втілити в життя демократичні принципи освіти – всезагальність, доступність, рівність, безкоштовність, навчання рідною мовою [1].

На початку 20-х років ХХ століття у кризовому становищі перебувала не тільки економіка України, але й культура українського народу, його освіта. Катастрофічно не вистачало вчителів у школах республіки, мережа яких зростала значними темпами у зв'язку з введенням загального обов'язкового навчання. Особливо це стосувалося функціонування початкових шкіл. До того ж, основний склад учителів був із середньою освітою, рівень фактичної підготовки був низьким, а підвищити його в сільській місцевості, де й працювала більшість учителів, не було можливості. Характер підготовки вчителів «старої школи» не дозволяв повністю покладатись на них у виконанні ідеологічних завдань, що диктувались новою владою. Саме тому в перше десятиріччя радянської влади в Україні відбувалася інтенсивна перебудова освіти. Істотні зміни стосувалися здебільшого її організаційних основ і структури та характеризувалися пошуками нових форм і методів підготовки педагогічних кадрів.

Ведення справ вищої школи за Конституцією 1919 року входило до функціональних обов'язків Народного комісаріату освіти. Влітку 1920 року декретом РНК УСРР в системі Наркомосу України було засновано Головний комітет професійно-технічної та спеціально-наукової освіти (Укрголовпрофос), а також місцеві органи – губпрофоси. До складу Укрголовпрофосу входив відділ підготовки працівників освіти, який одержав у «спадщину» 12 вищих педагогічних навчальних закладів (3 університети і 9 учительських інститутів), а в галузі середньої педагогічної освіти – 44 учительські семінарії, перейменовані в 1920 р. у педагогічні школи, які потребували докорінної перебудови [1].

Проблеми розвитку педагогічної освіти в УСРР широко обговорювалися на першій Всеукраїнській нараді з питань освіти (1920 р.) [2]. На ній порушувалося питання про необхідність підготовки вчителів з вищою освітою для всіх типів шкіл. З цією метою в 1920-1921 рр. на базі окремих факультетів університетів, вищих жіночих курсів, учительських інститутів створюються інститути народної освіти (ІНО). Ці заклади освіти склалися з двох факультетів – соціального виховання та професійної освіти – і ряду

відділень. Їх цільовим призначенням була підготовка вчителів не тільки для загальноосвітніх, а й для професійних шкіл.

Набір до ІНО здійснювався в більшості випадків за рекомендаціями партійних, комсомольських, профспілкових організацій та за умови складання колоквиуму. Без екзаменів зараховувалися випускники педагогічних технікумів, вищих 3-річних курсів, учительських інститутів та працівники народної освіти, що мали стаж педагогічної роботи не менше 4 років [4].

Однією з нових форм підготовки педагогічних кадрів стали трирічні педагогічні курси, що існували в Україні в 20-х роках. Вони виконували відповідальне завдання термінової підготовки рядових працівників соціального виховання. 28 серпня 1920 року Наркомпрос УСРР видав постанову про перебудову педагогічної освіти, згідно з якою дореволюційні вчительські семінарії були реорганізовані у вищі педагогічні курси з трирічним терміном навчання.

У 1922 році колегія Укрголовпрофосу прийняла «Тимчасове положення про трирічні педагогічні курси», згідно з яким вони не розглядалися як вищий ступінь у системі педагогічної освіти. Однак уже в 1923 р. нестача вчительських кадрів, а також орієнтація Наркомосу України на надання педагогам лише вищої кваліфікації, стали причинами перетворення трирічних педкурсів у вищі, які прирівнювалися до педагогічних технікумів (в Україні в 1920-1930-х рр. вони вважалися вишами) [3].

Навчальні плани педагогічних курсів включали дисципліни трьох циклів: суспільного, виробничого та педагогічного. Значна увага приділялася педагогічній та суспільній практиці слухачів у школах, дитячих садках, на пунктах з ліквідації неписьменності, у хатах-читальнях тощо. Навчання було платним, але були й винятки через матеріальне становище студентів

Таким чином, педагогічна освіта в Україні на початку 20-років ХХ століття зазнала процесу реорганізації, що був спрямований на підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів.

Позитивну роль у підготовці вчительських кадрів та поліпшенні соціального складу студентів відігравали робітничі факультети, засновані вперше в РСФРР у 1919 р. В Україні вони почали діяти в 1921 р. Набір до них здійснювався в основному за рекомендаціями партійних, профспілкових організацій, комітетів незаможних селян.

Інститути народної освіти, трирічні курси, робітфаки діяли у важких умовах: незадовільною була матеріально-технічна база; не вистачало кваліфікованих викладачів; підручників, навчальних посібників; гуртожитків, їдальнь. Тому Наркомос пішов по лінії скорочення та об'єднання деяких інститутів і курсів. Довгострокові курси реорганізовувалися в 1922 р. у педагогічні технікуми, які прирівнювалися до вищих спеціальних закладів. Проте плани прийому студентів не скорочувалися.

У грудні 1927 року РНК РСФРР було затверджено типовий статут педагогічного технікуму, за яким педагогічний технікум визначався як середній професійний навчальний заклад, який мав за мету теоретичну та практичну підготовку спеціалістів середньої кваліфікації в сфері народної освіти та поширення серед населення спеціальних та практичних знань у цій області. Було запроваджене чотирирічне навчання за державний кошт. До складу кожного педагогічного технікуму входили досвідна школа I ступеня, досвідний дитячий садок та інші досвідні освітні заклади.

Приходимо до висновку, що розвиток вищезазначених закладів професійної підготовки майбутнього працівника освіти є показником постійних якісних змін у змісті й структурі фахової підготовки.

Як проголошувалось офіційно, з 1926 року УСРР вступила «в реконструктивний період розвитку народного господарства». Це вимагало посилення уваги партії й уряду до питань народної освіти та підготовки педагогічних кадрів.

Реформування вищої школи торкнулося терміну навчання (скорочення до 3-х років) та збільшення навчального року до 11 місяців. Робився наголос на чіткому визначенні спеціальностей, чергуванні теоретичного та виробничого навчання, вдосконаленні методів навчання. Встановлювався відсоток місць для кожної групи населення.

Навчальні плани склалися та затверджувалися в Наркомосі республіки. До них вводилися такі предмети: українська мова і література, російська мова і література, географія та історія України. Розширювалася мережа навчальних закладів та збільшувався кількісний склад студентів. У 1927/1928 навчальному році в 12 педагогічних інститутах, 61 педагогічному технікумі та 6 робітфаках навчалися понад 17 тисяч студентів [1].

Дослідження показує, що новий етап в реформуванні системи педагогічної освіти пов'язаний з прийняттям постанови ЦК ВКП(б) від 5 травня 1935 року «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ», за якою було встановлено два типи навчальних закладів: чотирирічні педагогічні інститути для підготовки вчителів та дворічні учительські інститути – для підготовки вчителів неповної середньої школи. Для виконання завдань загального забезпечення дітей освітою не вистачало учителів масової школи. Тому 2-річні учительські інститути повинні були сприяти якнайшвидшому забезпеченню шкіл кадрами. 2-річні учительські інститути надавали неповну вищу освіту. І щоб отримати повну, випускники вчительських інститутів вступали на третій курс педагогічних інститутів.

Узагальнюючи вищевикладене, нами робиться спроба визначити особливості розвитку педагогічної освіти в Україні у 20-30-х роках ХХ століття, до яких відносимо:

- по-перше, у 20-30 роках ХХ століття, коли країна потребувала великої кількості вчителів, став періодом стрімкого розвитку педагогічної освіти, яка в значній мірі забезпечила потребу у кваліфікованих кадрах;
- по-друге, у цей період виникла мережа педагогічних установ (робітничі факультети, педагогічні курси, технікуми та ін.), які відіграли важливу роль у підготовці вчительських кадрів і поліпшенні соціального складу студентів;
- по-третє, у 20-30 роках ХХ століття розвиток педагогічної освіти детермінувався, в першу чергу, зміною політичного режиму в країні, який визначав характер взаємовідносин громадян і держави.

Таким чином, педагогічна освіта України в 1920-х – 1930-х роках стрімко розвивалася, перебудовувалася її структура, методи і підходи до підготовки фахівців, типи закладів педагогічної освіти. Проте це мало формальний, заідеологізований характер, сутність якого полягала в створенні системи, що відображає тогочасний устрій більшовицької влади: не враховувалися національні традиції освіти України, її загальні принципи, духовні орієнтири. Незважаючи на це, педагогічна освіта в нашій країні на той час набула розвитку та зайняла своє вагоме місце в загальній системі підготовки фахівців.

Список використаних джерел

1. Вища школа УРСР за 50 років (1917–1967 рр.). Історичний нарис: у 2 ч. К.: В-во Київського університету, 1967. Ч. 1 (1917–1945). 395 с.
2. Кремень В. Г. Філософія. Національна ідея. Людина. Освіта. Соціум. К. : Грамота. 2007. 576 с.
3. Постолатій В. В. Педагогічна освіта на Кіровоградщині (1865–1965 рр.). Кіровоград : Нацвидав. 2006. 144 с.
4. Харківський державний університет. 1805-1980. Історичний нарис. Харків : Вища школа. Вид-во при Харк. ун-ті, 1980. 160 с.